

Willen we nog dertig procent minder kiezers?

29/10/2013 | Marc Hooghe

Afschaffing van de opkomstplicht zal alleen maar leiden tot een massale daling van de opkomst bij verkiezingen. Gewoon even naar de buurlanden kijken volstaat om tot die conclusie te komen, stelt Marc Hooghe.

819.000 mensen gingen niet stemmen bij de vorige verkiezingen. Schaf de stemplicht af, en het zullen er drie miljoen zijn.

Wie? Hoogleraar politieke wetenschappen (KU Leuven).

Wat? Ongeveer negentig procent van de Belgen ging wél stemmen, dat is nog altijd een pak meer dan in buurlanden waar geen stemplicht is.

Het is de gemakkelijkste strategie die je kunt bedenken om de rechtsstaat te saboteren. Eerst verkondig je als minister van Justitie enkele dagen voor de verkiezingen luidkeels dat overtredingen van de opkomstplicht nooit zullen worden gestraft. Uiteraard daalt daardoor de opkomst, en dan heb je enkele maanden na de verkiezingen weer een fraai nieuw argument om te zeggen dat die opkomstplicht moet worden afgeschaft. Als zelfs de minister van Justitie duidelijk het signaal geeft dat de Grondwet niet meer is dan een vodge papier, dan is het triestig gesteld met ons respect voor de wet in ons land.

De recente cijfers over het aantal mensen dat geen geldige stem heeft uitgebracht (*DS 25 oktober*), hebben de discussie over de opkomstplicht opnieuw aangezwengeld. Om te beginnen blijkt uit dit debat nogmaals hoe belangrijk het is een strategisch welgekozen cijfer de wereld in te slingeren. In het verleden hadden onderzoekers het altijd over percentages, maar dat maakte blijkbaar weinig indruk bij de publieke opinie. Als men datzelfde percentage vervangt door het exacte cijfer van 819.000 Belgen die niet zijn gaan stemmen, regent het opeens wel reacties. Als je daar dan nog eens de niet-Belgen, de blanco en de ongeldige stemmen bijtelt, dan lijkt dat allemaal nog des te indrukwekkender.

Engagement

Als we het echter bij de nuchtere cijfers houden, dan was er bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen nog altijd een opkomst van 89,7 procent. Binnen het Vlaams Gewest was dat zelfs 91,6 procent. Dat ondanks de verkapte oproep van de minister om de Grondwet te overtreden de Belgen nog zo massaal zijn gaan stemmen, mag een klein mirakel heten. Verkiezingen brengen inderdaad zelden grote maatschappelijke omwentelingen op gang, maar ze zijn nog altijd het beste instrument om te garanderen dat politici rekening houden met wat de bevolking echt wil.

Overigens: bij die 8,4 procent die niet komt opdagen zitten alle mogelijke categorieën, gaande van hoogbejaarden, zieken, mensen die naar het buitenland vertrokken zijn, tot en met gevangenen en studenten die in het buitenland studeren. De acht procent kiezers die niet komt opdagen ligt inderdaad iets hoger dan bij vorige verkiezingen. Maar gelet op de toegenomen

mobiliteit van de bevolking, vooral dan in de grote steden, en het toenemend aantal hoogbejaarden, is het bijna onvermijdelijk dat de opkomst daalt.

Ter vergelijking: bij de jongste gemeenteraadsverkiezingen in Nederland was de opkomst 54,1 procent, en dan doet België met 89,7 procent het nog altijd bijzonder goed. Ook de stelling van de Britse comedian Russell Brand (*DS 26 oktober*) is trouwens gewoon verkeerd. Volgens Brand zouden we beter werk maken van een echt maatschappelijk, en zelfs revolutionair engagement, in plaats van te gaan stemmen. Maar uit onderzoek blijkt keer op keer dat het net diegenen zijn die niet gaan stemmen, die ook weinig andere vormen van engagement aangaan. Het idee dat echte maatschappelijke inzet de plaats kan innemen van verkiezingen, botst gewoon met alles wat we weten over politieke participatie.

Kwetsbare groepen

Er is nog een tweede vreemde kronkel in het debat. De vertegenwoordigers van Groen en van Open VLD zeggen dat politieke partijen door de opkomstplicht geen enkele inspanning meer moeten doen om kiezers te mobiliseren. Als er geen opkomstplicht meer is, dan zullen partijen veel meer inspanningen doen om vooral kwetsbare groepen naar de stembus te lokken. Het mooie van die hypothese is dat we ze heel eenvoudig kunnen toetsen door te kijken naar de tientallen democratieën die géén opkomstplicht kennen. De cijfers zijn dan overduidelijk: bij de laatste verkiezingen in Frankrijk was de opkomst 55 procent, Nederland haalde bij de parlementsverkiezingen 75 procent, Portugal 58, Spanje 69, Zwitserland 49 en Groot-Brittannië 66. In al die landen zonder opkomstplicht zijn de politieke partijen er dus niet in geslaagd massaal kiezers te overtuigen. Is het dan echt zo veel gevraagd dat verantwoordelijke politici eerst eens over de grenzen zouden kijken, voordat ze gratuite beweringen de wereld in sturen?

Er is geen enkel land ter wereld waar politieke partijen grote inspanningen doen om kiezers te overtuigen te gaan stemmen. De reden ligt voor de hand: het doet er eigenlijk niet toe. In de Verenigde Staten komt slechts de helft van de kiezers opdagen, maar zolang president Obama een meerderheid haalt en dus kan regeren, is er voor hem geen enkele prikkel om te proberen die andere helft van de kiezers te bereiken.

Op basis van wetenschappelijk onderzoek kunnen we maar één conclusie trekken: een afschaffing van de opkomstplicht zal de opkomst met 20 à 30 procent laten zakken, net zoals in de buurlanden. Dan zullen het geen 800.000 Belgen zijn die niet gaan stemmen, maar drie miljoen. Als men dat wil bereiken, dan zou men dat beter eerlijk zeggen.